

حكومەتى ھەرىمى كوردستان – عىراق
وھزارەتى خویندنى بالآ و تووژىنەھى زانستى
زانكۆى چەرموو – كۆلنژى پەروەردە و زمان
بەشى پەروەردەى تايبەت – قۇناغى دووھم

(پروفكرامى لوقاس)

بەسەرپەرشتى :
م. شىرىن بەرزنجى

ئامادەكردنى قوتابى :
نىمان نەھمەد خورشيد

۲۰۲۰ - ۲۰۲۱

ناوه پروك

ژ، لاپره	بابهت	ژ
1	ناساندنی لوقاس	1
2	قوناغی سهره تایی پروگرامه که، قوناغی مامناوندی پروگرامه که، قوناغی پیشکهنوی پروگرامه که.	2
3	پروگرامی لوقاس له سهرکوملئیک بیروکه دامه زراوه	3
4		4
5	دانیشتنه کانی خویندن له پروگرامی لوقاس	5
6	پلانی پروگرامی لوقاس	6
7	رؤلی دایک و باوکان له پروگرامی لوقاس	7
8	شیکردنه وهی رهفتاری جیه جیکردن چیه؟	8
9	مهرجی نهو که سانهی که له پروگرامه که کار ده کهن	9
10	چون ده توارنریت له ریگهی پروگرامی لوقاس مامله له گهل رهفتاره نادرسته کان بکریت؟	10
11	چون فیرده کرین و چی ده کریت؟	11
12	نهو ته کنیکانهی که له میانهی به کار هینانی شیکردنه وهی رهفتاری دوزراونه ته وه.	12
13	ناسته نگه کانی به کار هینانی پروگرامی لوقاس	13
14	قوناغه کانی کوتایی پروگرامی لوقاس تیشک ده خاته سهرچی؟	14
15	لوقاس ویستویه تی کوملئیک نامانج به ده ستنینیت.	15
16	لیستی سهرچاوه کان	16

ناساندنی لوقاس

بهرنامهی لوقاس بهرنامهیه کی په روه ده بییه، که شیوازیکی چاره سهره له چاره سهرکردنی مندالی توتنرمدای پشته پیده به ستریت، نه م شیوازی چاره سهره سالی ۱۹۷۸ له لایهن (نیفار لوقاسه وه) ماموستای پزیشکی دهروونی له زانکوی (کالیفورنیا) له لوسئنجلوس داهینا-لوقاس له سهر ووبه ندی داگیرکردنی نهروپج له لایهن نهلمانیواوه بایهخی به دهر وونز انیدا نهو له ریگهی نهزمونی خوی له گهل مندالانی توتیزم نوبانگی په یاکرد. له سالی ۱۹۶۳ به راهینانی ۲۰ مندال دهستی به پروژمه که کرد که بوماوهی سالیکی بوو، منداله کانیش ته مه نیان له نیوان ۵-۱۲ سال بوو.

لوقاس له سهره تادا مه بهستی تاقیکردنه وهی کاه یگهری شیوازی شیکاری رهفتاری پراکتیکی بوو، له گهل نهو مندالانهی که شله ژانین له گه شه کردن هیه و رهفتاریان دوزمنکارانهیه، به تاییه تی نهوانه ی رهفتاری

يازاردانی خودی خویان ههیه، به لام له هه موویان سه رنه کهوت، تهنه له گهل ئه که سانه نه بییت که رهفتاری نازاردانی خودیان ههیه.

له بهر ئه وهی ئه ندامه کان هاندر بوون، بویه لو قاس و قوتابیهکانی کاریان بو دانانی پروگرامیک کرد که پشت به راهینانی کارامهیی سنوردار بیهستیت، له گهل دووبار هکردنه وهی راهینانه که بو گهیشتن به پلهی شارزا و فیر بوون. ئه کارامهیهیی که سییک دهیهویت فیری بییت، بوچهند بهشیک دابهش ده بییت، پله له دواي پله له یهکیکه وه بو یهکیکی دیکه دهچیت. نه مهش بو هو ی پهیدابوونی ئه راهینانهی که به ههولی جیاجیا ئه نجامه دریت.

دواي سالییک هه موو منداله کان هه موو ئه شارزایی و کارامهیهییان وه رگرت که ئامانجی پروگرامیکه بو، به لام دواي گه رانه ویان بو ژینگه ی سروشتی خویان، ئه وا هه موو ئه وانیه یان بیرچوو که فیربوون، چونکه فیر کرد له ژینگه یهکی داخراوه جیاوازی له گهل ژینگه ی سروشتی ههیه، بویه ئامانجی راهینانه که ئه وه بوو ژینگه یهک بدوزینه وه بو راهینانی منداله که له ژینگه ی راسته قینه که ی نزییک بییت.

راهینانه که سه ره تا له ناو نه خوشخانه بو، چونکه باوهری وا هه بوو که باشتره راهینانه که له ژینگه یهکی ریک و پیک ئه نجامه دریت، بو ئه مهش نه خوشخانه ژینگه یهکی ریک و پیکه. به لام له گهل ئه مهشدا راهینان له ناو نه خوشخانه واته نه گواستنه وهی نه زمونه کان بو ژینگه ی سروشتی.

دواتر راهینان بو که سوکاری منداله کانیش ئه نجامه درا. که چی پیشتر تهنه که سانی پسیور له گهل منداله کان بوون، ئه رکی دایک و باوکان تهنیا پیدانی خوراک و له بهر کردنی جل و بهرگ بو، به لام ئه مجاره جهخت له وه کرایه وه که دایک و باوکان بایه خ به منداله کانیه یان بدن و به مهش مانایهکی قولتر به کاری پسیور هکان ده دن.

قوناغی سه ره تایی پروگرامیکه

- شارزایی سه رنجدان: دانیشتن به شیوه یهکی سه ربه خو، په یوهندی بینین.
 - شارزایی لاسایکردنه وه: بو جولهی ورده جولهی گه وره و زاره کی.
 - شارزایی زمانی ده ریرین: لاسایی دهنگی، گوزارشتی به لی و نه خیر، وه لامدانه وهی ساده بو پرسیاره کان.
 - شارزایی بهر له ئه کادیمی: بهر واردکردن و ته واوکردنی چالاکیه کان به شیوه یهکی سه ربه خو. له گهل دیاریکردنی شیوه کان و رهنگه کان و پنته کان.
- شارزایی بایه خدان به خود: داکه ندنی پو شاک، خو ی خواردن بخوات و هه ندیک شارزای له باره ی هه مامه وه هه بییت.

قوناغی مامناوهندی پروگرامیکه

- شارزایی سه رنجدان: جهختکردنه وه له سه ر په یوهندی بینین و وه لامدانه وهی بانگکردن به ناو.
- شارزایی لاسایکردنه وه: لاسایی بهر دهوام، کو پیکردنی وینه ی ساده و دروستکردنی په یوهندی جولّه و دهنگ.

- شارەزایی زمانی وەرگرتن: بەدوای یەک هانتی فرمانەکان لە دوو قۆناغی ناسینی تاییەتمەندییەکان و پۆلینکردن و ناساندن، وەک زانیی بارودۆخە سۆزدارییەکان، ڕەگەز، بتوانیت پرسیت بۆچی؟ سەرئێوەکان.
 - زمانی گوزارشتکردن: لە گوزارشتیک بێت لە دوو یان سێ وشە پیکهاتییەت لە بارە ی پێداویستی و ئارەزووەکانی. ئەمەش بە ئالوگۆرکردنی زانیاری دەبێت لەگەڵ کەسانی دیکە، بە پرسیاری بۆچی؟
 - شارەزایی بەر لە ئەکادیمی: بەرواردکردن و پۆلینکردن بە شیوەیەک هەندیک ڕەگەزی ناساندنەکە بەدات بە دەستەوه، لەگەڵ ناسینی پیتی گەورە و پیتی بچوک، بەکارهێنایی چەمکی زۆرتر و کەمتر. ژماردنی کاغەزی سادە کۆپی پیتەکان و ژمارەکان. ناوەکانی بنوسیت و مەقسەت بەکارهێنیت و ناو چوارچۆڵەکان ڕەنگ بکات.
 - شارەزایی بایەخدان بە خود: پۆشینی جلۆبەرگ و پانتۆل و پێلاو و بەکارهێنایی حەمام.
- قۆناغی پێشکەوتووی پرۆگرامەکە:**
- شارەزایی سەرئێوەکان: بەردەوامبوونی پەيوەندی ببنین لە کاتی توتویکردن و چالاکی بە کۆمەڵ.
 - شارەزایی لاسای: چاودێریکردنی فرمانە ئالۆزەکان، یاریکردن لەگەڵ هاوڕێیان، وەلامدانەوهی زارەکی لەگەڵ هاوڕێیان.
 - شارەزایی زمانی وەرگرتن: چاودێریکردنی فرمانەکان لە سێ هەنگاوی ناساندن، وەک لیکچواندن و جیاوازی و ناساندنی خاوەنداریتی.
 - گوزارشتکردن: گوزارشتەکانی بە ڕانای من بێت و وەک من نازانم، گێرانەوهی چیرۆک کە گویبێستی بووه، گێرانەوهی رووداوەکان بە روونی، ناسینی ڕاناو و فرمانەکان و جەختکردنەوه لەسەر زانیی.
 - زمانی پوخت: پێشبینی ئەنجامەکان، وەرگرتنی هەلۆیستی تاییەت و روونکردنەوهی هەلۆیستەکە.
 - شارەزایی بەر لە ئەکادیمی: نمونەکان تەواو بکات و ناوەکان بخوینیتەوه و پیتەکان بناسین و دەنگەکان بناسن و مانای وشەکان دیاریکات و شیکردنەوهی سادە بەدات و ژمارەکان ریکبخت و ئەو وشانە بناسیت کە کیش و سەروا و ریتیمان وەکو یەکە و وشە سادە بنوسن کە لە یادەوهی هەیه. ناستی ژمارەکان دیاری بکات.
 - شارەزایی کۆمەلایەتی: ئاراستە ی بیرکردنەوه و رەفتاری هاوڕێیەکانی بناسیت و وەلامی پرسیاری هاوڕێکانی بەداتەوه.
 - ئامادەگی خویندن: لە ریز بوەستت و وەلامەکان روونبکاتەوه و چاودێری رینمایەکان بکات و وەلام بەداتەوه کاتیک بانگ بکرت. دەست بەرزبکاتەوه و چیرۆک بگێریتەوه.
 - شارەزایی بایەخدان بە خود: ددانەکانی بشوات و جلۆبەرگەکانی هەلبگریتەوه.
- لەو پرۆگرامەدا هەندیک ریکاری بۆ رەفتاری جووارجوور دیاریدەکریت، بۆ نمونە:
- ریکاری پۆزەتیف

لوقاس و سیمون له سالی ۱۹۶۹ چندين بهلنگهيان له باره ی ریکاه ی پوز هتيف پيشکه شکر د، وهک سر نجان له کاتي بایه خدان به خود له لای مندال، که نهمهش ده بیته هوی که مکر دنه وهی رهفتاری نازاردانی خود.

ئهو چوره رهفتارانه به تاییهتی ئهوانه له بهرامبر کهل و پهل و پیداو یستیهکان بهکار ده هیئریت له لایهن ئهو کهسانه ی که له بوار که بهکار دین، وهک کار دانه وهیهک لیکنده وهی بو ده کریت. بویه سرکونه کردن و ههر ههولیک بو که مکر دنه وهی ئهم چوره رهفتارانه به کاریگر دادهنریت. چونکه رهفتار مکن به کاتي و ههمیشه یی دانانریت. به لام له راستیدا ئهو رهفتارانه به هوی ریکاری کومه لایهتی زیاد ده بیته.

پروگرامی لوقاس له سهر کومه لیک بیرۆکه دامه زراوه

۱. توانستی منداله که له سودبیین له رفیگا ئاساییهکانی فیر کردن، نهگر هاتوو توانه که له مام ناوهند که متر بوو.
۲. ژینگه ی ئاسایی مندال هاوکاری، مداله که دهکات بو فیر بوونیکی مامناو مندی، بو زیادبوونی توانای فیرزدنی منداله که ده بیته ژینگه ی فیرکردنی منداله که چاک بکریت پیشبخریت.
۳. ماموستای پهر و رده ی تاییهت و پسپور له دهر و نناسی توانای هاریکاری مندالی ههیه، که بو خوار مامناو مند ئاسته که ی دادهبزیت، نهمهش له ریگای ژینگه یهکی فیرکردنی ریکوپیک ده بیته.
۴. ههروه ها ده بیته ژینگه که به پیی توانا نوینر ایهنی ژینگه ی سروشتی بکات (ژینگه یهکی کراوه بیته).
۵. چاره سهرکردنی رهفتاریکی دیاریکراوه، مانای ئهوه نییه که رهفتاریکی دیکهش چاره سهرکراوه. بو نمونه نهگر هاتوو رهفتاری سر نجان پیشخرا، ئهوه مانای ئهوه نییه رهفتاری لهرزینی جهسته تهواو بووه.
۶. چاره سهرکردن ده بیته چل کاتژمیر بو ههفته یهک بهردهوام بیته له قوتابخانه و (ههموو رۆژیکه خویندن به بی کاتهکانی پشودان) نهمه سهر مرای راهینان له مالهوه له کاتهکانی دیکه ی رۆژ.
۷. ده بیته ههر له سهر متاوه پلان بو گشتاندنی کارامه ییهکان هه بیته، ههروهک چون پلان بو فیرکردنی کارامه ییهکان هه بیته. له بهر ئهوه ی ناتوانریت چاو مروانی له مندالیکی ئوتیزم بکریت که له خویهوه کارامه ییهکه نهمجامدات بی ئهوه ی راهینانی بو بکریت.

دانیشتنهکانی خویندن له پروگرامی لوقاس

ماوه ی یهک دانیشتن مهوداکانی له نیوان ۶۰-۹۰ خوله که بو ئهو مندالانه ی که سهرتا پروگرامه که بیان له سهر جیبه جیده کریت وه له دوا ی ئهو ۶۰-۹۰ خوله که مندال ده توانیت ۱۵ خولهک پشوو بدات یا خود یاری بکات دواتر دهگر یتهوه بو دانیشتنه که که ماوه ی ۶۰-۹۰ خولهک بهردهوام ده بیته تاوهکو ژماره ی ئهو کاتژمیرانه ی که دیاریکراوه به سهر ده چیت. ئهو مندالانه ی که نوئ نین له بهر نامه که دا رهنگه ماوه ی دانیشتنهکانیان ۴ کاتژمیر بیت و ماوه ی پشویش ۱۵ خولهک بیت یان زیاتر دواتر

دهگمپریتوه بو دانیشتنهکه بهم شیومیه بمردهوام دهبیت تاومکو کاترمیرمکانی هر رۆژیک تهواو دهکات که ۸ کاترمیره.

پلانی پروگرامی لوقاس

تهورهکانی دانیشتنهکه	کات به خولهک	کورس	رۆژ
*یهکترناسینی گروپهکان *ناسینی لوقاس *ناسینی شیوازی لوقاس	۱۲۰ خولهک	یهکم	رۆژی یهکم
*پروگرامی لوقاس لهسەر چ بیرۆکهیهک بونیادنراوه *نهو نامانجانهی لوقاس ویستویهتی به ماوهیهکی دوور به دهستی بهینیت *مشتومر و راهینان	۱۲۰ خولهک	دووم	رۆژی یهکم
*شیکردنهوهی رهفتاری جیبهجیکردن چیه؟ *چهکه بنهرهتییهکانی پهیههندیار به شیکردنهوهی رهفتاری جیبهجیکردن	۱۲۰ خولهک	یهکم	رۆژی دووم
*تهکنیکهکانی شیکردنهوهی رهفتاری جیبهجیکردن	۱۲۰ خولهک	دووم	رۆژی دووم
*مهرجی نهو کهسانهی له پروگرامهکه کار دهکن *رۆلی باوکان له پروگرامی لوقاس	۱۲۰ خولهک	یهکم	رۆژی سییهم
*ناستهنگهکانی بهکارهینانی پروگرامی لوقاس *گفتوگۆی نازاد	۱۲۰ خولوک	دووم	رۆژی سییهم

کۆی کات: ۱۲ کاترمیر

رۆلی دایک و باوکان له پروگرامی لوقاس

بهشداریکردنی دایک و باوک له پروگرامهکه زورگرنگه، ههندییک له توپژهران لهو بروایهدان که ناتوانریت کارامهیییهکانی گشتاندنی له قوتابخانه بو بکریت، نهگهر باوک و دایک له جیبهجیکردنی پروگرامهکه بهشدار نهبن. لیرهشهوه بهشداربوونی دایک و باوک دهبنه بهشیک له پروگرامهکه، بهشیوهیهک بهشداربووان بهشیک له پروگرامهکیان لهسەر مندالهکه جیبهجیدهکن و بهشهکهی دیکهش دایک و باوکانیس لههمان رۆژ جیبهجی دهکن.

لوقاسیش پنی وایه دهبیت پروگرامهکه بیست وچار کاترمیر بمردهوام بیت و دانهبریت، نهمهش به شیوهیهکی رۆژانه له ۳۶۵ رۆژدا. سهرمراي نهمهش بهشداربووانی دایکان و باوکان له راهینانی مندالهکانیان بهشیک زور له خهرجیهکان کهم دهکاتوه. لهو بابتهانهی که باوک و دایک دهتوانن بو مندالهکانیان دابین بکن، نمونهی خواردن و یاری و هاندانی کۆمهلایهتی و له باوهشگرتن و گوزارشتی ستایشکردن و یاری پهسهند بهلای مندالهکانهوه.

ههروه‌ها ده‌توانن له فەر‌امۆش‌کردنی هه‌ندیک ره‌فتاری نه‌شیاو به‌شدار بن، ئه‌مه‌ش له‌میان‌ه‌ی پێش‌که‌ش‌کردنی ره‌فتاری چاک‌ده‌بیت، سه‌ره‌رای ئه‌مانه‌ش باوک و دایک ده‌توانن ره‌فتاری منداله‌کانیان دیاری بکه‌ن، ده‌زانن منداله‌کانیان پێویستی به‌چ شار‌ه‌زاییه‌که، لێ‌روه‌ که‌سوکار مامۆستای یه‌که‌می منداله‌که‌ن، هه‌ر ئه‌وانیش به‌ر‌پرسن له‌ چاودێری‌کردنی فێربوونی منداله‌که‌ و رێکخستنی ژینگه‌ی منداله‌که‌.

شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جێبه‌جێکردن چییه‌؟

شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جێبه‌جێکردن به‌وه‌ پێناسه‌ ده‌کری‌ت که‌ بریتیه‌ له‌ نه‌خشه‌دانان و جێبه‌جێکردن و هه‌لسه‌نگاندنی گۆرسنی ژینگه‌ی بۆ به‌ده‌سته‌هێنانی چاک‌کردنیکی کۆمه‌لایه‌تی گ‌رنگ له‌ ره‌فتاری مرۆیدا. شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جێبه‌جێکردن هه‌ر یه‌که‌ له‌ تێبینی راسته‌وخۆ و پێوه‌ر و شیکردنه‌وه‌ی فەرمانی په‌یوه‌ندی نیوان ژینگه‌ و ره‌فتار له‌ خۆ ده‌گریت. شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جێبه‌جێکردن هانده‌ر و ئه‌نجامی پێش‌نییه‌کان به‌کار ده‌هێنێ که‌ ده‌په‌ویت دۆزینه‌وه‌ له‌ بواری شیکردنه‌وه‌ی وه‌سفی و فەرمانی به‌ده‌سته‌هێنێ، ئه‌مه‌ش له‌ پێناو گۆرانیکی کرداری ده‌بیت. سه‌ره‌رای ئه‌مانه‌ش شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جێبه‌جێکردن پشت به‌و باوه‌ره‌ ده‌به‌ستێت که‌ گوايه‌ ره‌فتاری تاکه‌کان به‌ پێی رووداو‌ه‌کانی ژینگه‌ی ئیستا و رابردوو و گۆرانکارییه‌ ئه‌ندامیه‌کان ده‌بیت وه‌ک بواری بۆماوه‌یه‌ی. بۆیه‌ شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جێبه‌جێکردن له‌ شروقه‌کانی ره‌فتاردا زیاتر جه‌خت ده‌کاته‌ سه‌ رووداو‌ه‌کانی دهر‌مه‌وه‌ که‌ ده‌کری‌ت ده‌ستکاری بکری‌ت، نه‌وه‌ک ئه‌و پێکهاته‌ ناوه‌کیانه‌ی که‌ له‌دهر‌مه‌وه‌ی ویستی ئیمه‌دایه‌.

بۆیه‌ ده‌توانین بلێین شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جێبه‌جێکردن، له‌و بواران‌ه‌ی خوار‌مه‌وه‌ ئه‌نجام‌دراوه‌:

1. دانیش‌توان (مندالان، ئه‌وانه‌ی خاوه‌ن پێداویستی تاییه‌تن له‌ هۆش و جه‌سته‌ و خوێندن).
2. ئه‌وانه‌ی له‌و په‌روه‌رده‌یه‌ به‌شدار ده‌بن، ده‌ستیه‌ره‌دان ده‌که‌ن (باوان و مامۆستایان و تیمی کارکردن).
3. شوێنه‌کان (قوتابخانه‌ و ماڵ و په‌یمانگا و نه‌خۆشخانه‌ و ئۆفیس‌ه‌کانی کارکردن).
4. ره‌فتار‌ه‌کان (زمان و کارامه‌یی و شار‌ه‌زایی پێش‌ه‌یی و کۆمه‌لایه‌تی و ئه‌کادیمی و کات به‌سه‌ر‌بردن و سه‌ره‌رای چه‌ندین ره‌فتاری توندوتیژ که‌ زیان به‌ خود ده‌گه‌یه‌نێت و له‌گه‌ڵ ره‌فتاری دژو جوړی‌تی تاییه‌ت).

لێ‌روه‌ شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جێبه‌جێکردن ده‌ستکاری ره‌فتاری به‌ شیوه‌یه‌کی مه‌نه‌جیانه‌ که‌ به‌نده‌ به‌ چه‌ند به‌مه‌یه‌کی تاییه‌تی تیوری فێرکردن، ئه‌مه‌ش له‌ پێناو چاک‌کردنی ره‌فتاری کۆمه‌لایه‌تی گ‌رنگ بۆ ئاسنتیکی پێویست. سه‌ره‌رای ئه‌مه‌ش ده‌یسه‌لمینی که‌ ئه‌و ده‌ستکارییه‌ به‌ر‌پرسیار‌یتیه‌ (بایه‌ر و لڤ و رایسلی له‌ ساڵی ۱۹۶۸ و سولزار ئینزاروڤ و مایه‌ر له‌ ساڵی ۱۹۹۱).

"ره‌فتاری کۆمه‌لایه‌تی گ‌رنگ" خوێندنه‌وه‌ و توێژینه‌وه‌ی ئه‌کادیمی و شار‌ه‌زایی کۆمه‌لایه‌تی له‌ خۆده‌گریت، ئه‌مه‌و سه‌ره‌رای په‌یوه‌ندی و شار‌ه‌زایی ژیاویی که‌ گونجان دروست ده‌کات. سه‌ره‌رای ئه‌مه‌ش چه‌ندین شار‌ه‌زایی ژیاویی له‌ خۆده‌گریت که‌ له‌گه‌ڵ کارامه‌یی جو‌له‌ ده‌گونجیت، وه‌ل خواردن و ئاماده‌کردنی خواردن و به‌کاره‌ینانی توالت و برین پێچی و چاودێری که‌سی. ئه‌مه‌ سه‌ره‌رای چه‌ندین کارامه‌یی وه‌ک کات رێکخستن و رێکاری و پاره‌ و به‌ها و ئاراسته‌ی کۆمه‌لایه‌تی و شار‌ه‌زایی

کار کردن. له شیکردنه‌وی رهفتاری جیبه‌جیکردن شەش ریگهی تایبەت له پیناو کەسانی خاوەن پینداویستی تایبەت بەکار دیت:

۱. زیدە رهفتاری: (بۆ نمونه: ریکاری تایبەت به زیادکردنی هاندانی رهفتاری گرنگ یان کارلیکردنی کۆمه‌لایهتی).

۲. فیرکردنی شارەزای نوێ: (بۆ نمونه: رینمایی مەنەه‌جی و ریکاری هاندان بۆ ئەو‌هی هاوکاربیت له فیرکردنی فەرمانی و شارەزایی په‌یوه‌ندی و شارەزایی کۆمه‌لایهتی).

۳. پاراستنی رهفتارەکان: (بۆ نمونه: ریکاری تایبەتبه‌ زالبوون به‌سه‌ر خود و چاودیریکردنی خودی و گشتاندنی شارەزایی کۆمه‌لایهتی په‌یوه‌نددار به‌کاره‌وه).

۴. گشتاندن و گۆرینی هەلو‌ئۆستتیک یان کرداریک بۆ کرداریکی دیکه: (بۆ نمونه: ئەنجامدانی ئەو رهفتاره‌ی که له ژوو‌ریکی دیاریکراو فیرکراوه، له پۆلایش ئەنجامی بداته‌وه).

۵. ریکخستن یان ته‌س‌ک‌کردنه‌وی ئەو بار‌دۆخه‌ی که رهفتارەکان تیکه‌ل به‌یه‌کتر ده‌کات: (بۆ نمونه چاککردنی ژینگه).

۶. که‌م‌کردنه‌وی رهفتاری ناوه‌کی: (بۆ ب‌مونه‌ ئازاردانی خود).

شیکردنه‌وی رهفتاری جیبه‌جیکردن به‌ نمونه‌یه‌کی ریکاری پۆزەتیف دادەنریت که پشت به‌ پیوم‌ریک ده‌به‌ستتیت، ده‌کریت خودی ئەو پیوم‌ره‌ش له هەلسه‌نگاندنی پۆزەتیفانه‌ی رهفتاری تیبینیکراو کاری پبیکریت. ئەو پیوم‌ره‌ی پشتی پی ده‌به‌سترتیت پیوستی به‌وه هه‌یه که رهفتارەکان به‌ شیوه‌یه‌کی پۆزەتیف پیناسه‌یان بۆ بکریت و دووباره‌ پیناسه و وه‌سفی زار‌اوه نارۆشنه‌کان بکریت‌ه‌وه، به‌ نمونه‌ زار‌موه‌ی وه‌ل توره‌یی و دلتەنگی و توندوتیژی و نۆبه‌ی توره‌یی، به‌ شیوه‌یه‌ک ئەو زار‌اوانه‌ی که تیبینیان ده‌کریت له‌گه‌ل پیوم‌ری ریزه‌ی بگۆنجیت و دواتریش تایبەتمه‌ندییه‌کانیان تۆمار بکریت (سولزار - ئینزارو‌ف و مایه‌ر له‌ سالی ۱۹۹۱).

ده‌کریت ئامانجی تایبەت بۆ که‌م‌کردنه‌وی ئاکاری توندوتیژی مندال، به‌وه وه‌سف بکریت که توندوتیژی هه‌لوئیک یان رووداو‌یکه که چەند چرکه‌یه‌ک ده‌خایه‌نی، وه‌ک گه‌ستن و زامدارکردنی بچوو‌ک و قژ راکیشان، یان ده‌کریت پینساری کارلیکردنی کۆمه‌لایهتی له‌گه‌ل هاو‌رییان به‌وه وه‌سف بکریت که سه‌یرکردنی هاو‌ریانی پۆل و ده‌رب‌رینی سلاوئیکی گونجاوه له‌گه‌ل هاو‌رییان. (لیره‌دا مه‌به‌ست ئەوه‌یه زار‌اوه‌کان بۆ دونیای مندال بچوک بکریت‌ه‌وه، واته‌ کاتیک ده‌گوترتیت په‌یوه‌ندی له‌ پۆل دروست بکات، مه‌به‌ست ئەو په‌یوه‌ندییه‌ پبگه‌یشتووه‌ نییه، به‌لکو ته‌نها چەند رهفتاریکی سه‌ره‌تاییه).

ده‌ستپه‌ردان یان ده‌ستکاری تایبەت به‌ شیکردنه‌وی رهفتاری جیبه‌جیکردن پ‌ء‌وستی به‌ سه‌لماندنی ئەو رووداوانه هه‌یه که به‌رپرسه له روودانی رهفتاریک، بۆیه شیکردنه‌وی رهفتاری جیبه‌جیکردن چەند نام‌رازیکی شیکردنه‌وی به‌کارده‌هینیت، که سه‌لماندنی رازیکه‌ر و ئەنجامی تایبەتی به‌ گۆر‌انکاریه‌یه رهفتارییه‌کان هه‌یه، (بایه‌ر و ریسلی ۱۹۸۷) سه‌ره‌رای ئەمانه‌ش هەلسه‌نگاندنی ئەو رهفتارانه له‌ ریگای بابەتی په‌یوه‌نددار ده‌بیت، وه‌ک قوتابخانه و مأل و کۆمه‌لگا.

بهکار هیئانی نمونه‌ی تاکه‌کسی له پلاندانانی ئەزمونی به پیکهاته‌یه‌کی پئویست دهر انریت لهو پروگرامه‌دا که پشت به مهنه‌جی تایبته ده‌به‌ستیت، ئەو پرۆسه‌یه‌ش لهو پیکهاتانه‌ی خوارمه‌وه پیکهاتوه:

۱- دیاریکردنی رهفتاره ئالوزه‌کان و کهمتوانایی له‌ئهنجامدانی رهفتاریک.

۲- دیاریکردنی ئامانج

۳- دانانی نامرازیک تایبته بهو رهفتاره‌ی بۆته جیی ئامانج.

۴- هه‌لسه‌نگاندنی ئاسته ئیستاییه‌کانی کردار مه‌که (هیللی سه‌ره‌کی).

۵- نه‌خشه‌کێشان و جییه‌جیکردنی ئەو نه‌خشه‌یه‌ که به فیرکردنی رهفتاری نوئ و کهمکردنه‌وه‌ی رهفتاریب زیانبه‌خش دانراوه.

۶- پئوه‌ری به‌ردهوام بۆ رهفتاره‌کان، ئەمه‌ش له پیناو دیاریکردنی کاریگه‌ری ده‌ستپوه‌ردانه‌که.

۷- گه‌لسه‌نگاندنی به‌ردهوام بۆ کارابوونی ده‌ستپوه‌ردانه‌که له‌گه‌ل ئەو گۆرانکاربیانه‌ی که بۆ پاراستن و کارکردنی کاریگه‌رییه‌که ئهنجام ده‌دریت.

ئەو پرۆسه‌یه‌ی سه‌ره‌وه له‌سه‌ر دانانی هه‌موو ئەو تایبته‌مه‌ندبیانه‌ی ئهنجامده‌دریت که پئویستن بۆ پءکه‌پنانی رییازیکی ورد و به‌رپرس له گۆرانکاربییه‌کانی رهفتاردا. کاریگه‌ری تایبته به ده‌ستپوه‌ردانه‌کان له شیکردنه‌وه‌ی رهفتاری جییه‌جیکردن له بواری مندالانی خاوه‌ن پیناویستی تایبته به شیوه‌یه‌کی باس تو‌مار ده‌کریت، له‌گه‌ل تو‌یژینه‌وه له بارودۆخی ئیستای که دووباره به‌کار هیئانه‌وه‌ی ئامرازه‌کان ئهنجامده‌دریت و هه‌ر ئەمه‌ش ده‌بیته هۆی پینشکه‌وتنی بواره‌که. به‌به‌لگه‌کردن و تو‌مارکردنی ئەو ته‌داخولانه له بواری شیکردنه‌وه‌ی رهفتاری جییه‌جیکردن له سه‌ره‌تای شه‌سته‌کانی سه‌ده‌ی رابردوو تو‌مارکراوه، له‌گه‌ل هه‌لسه‌نگاندنیکی گشتگیر له سه‌ره‌تایی هه‌فتاکانه‌وه ده‌ستی پیکردوه.

چه‌مه‌که سه‌ره‌کییه‌کانی له شیکردنه‌وه‌ی رهفتاری جییه‌جیکردن:

۱- کاریگه‌رییه پینشینه‌کان (ناراسته‌کردن): ئەو پیناویستی و کاریگه‌ریبیانه‌ی که هانی منداله‌که ده‌دات کرداریک یان رهفتاریک ئهنجام بدات.

۲- رهفتار: ئەو کاردانه‌وه یان وه‌لامدانه‌وه‌یه که منداله‌که ئهنجامی ده‌دات (هه‌ر کاریک منداله‌که ئهنجامی بدات).

۳- ئهنجامه‌کان: هاندان یان سزا ئەگه‌ر ساده‌ش بیته یان په‌رچه‌کرداریکی نیگه‌تیف بیته.

تو‌یژینه‌وه‌کان له بواری شیکردنه‌وه‌ی رهفتاری جییه‌جیکردن بۆته هۆی دۆزینه‌وه‌ی چه‌ندین ریکار بۆ کهمکردنه‌وه‌ی رهفتار نه‌شیاو. سه‌رجه‌م پرۆگرامه‌کانیش ده‌یانوه‌یت ئەو جووره رهفتارانه که بکه‌نه‌وه، ئەمه‌ش له رییگای چاککردنی ئەو بارودۆخانه‌ی که به‌ر له رهفتاره‌که‌وه دین، یان ده‌بنه هۆی گۆرینی رهفتاره‌که.

مهرجی نهو کهسانه‌ی که له پروگرامه‌که‌دا کارده‌کهن

جیبه‌جیکردنی پروگرامی (ABA) پبویستی به پله‌ی ماستر هه‌یه له زانکوی ucla که ۹ مانگ ده‌خایه‌نیت و له هه‌فته‌یه‌که‌دا راهینانی ۳۰ کاترمیری له خو ده‌گریت نهو پروگرامه ۵۰۰ کارامه‌یی تاکه‌کسی له خو ده‌گریت که ده‌بی مندالی توشبوو به ئوتیزم فیریان بئیت.

پروگرامی لوفاس که دوو سال ده‌خایه‌نیت، نهو مندالانه له خو ده‌گریت که تمه‌نیان له نیوان ۶-۱۲ مانگ بهر له قوتابخانه‌یه، هه‌ندی‌کیشیان پینان وایه که باشترین تمه‌ن بو پروگرامه‌که بو نهو مندالانه بی که له نیوان ۳-۵ سالی دان، سه‌رجه‌م نهو مندالانه‌ی که لهو پروگرامه کارده‌کهن تمه‌نیان له نیوان ۳-۶ ساله، له‌گه‌ل نهو‌ه‌شدا ده‌گریت ده‌ستیه‌وردانی چر بو ره‌فتار له‌هه‌ر تمه‌نیک بئیت، بکریت. توژی‌ینه‌و‌کانیش ئاماژه بو نهو ده‌کهن که نهو شیوازه هاوکاری مندالان ده‌کات که له‌گه‌ل قوتابخانه‌ی ئاسایی تیکه‌ل بکرین.

چون ده‌توانریت له ریگه‌ی پروگرامی لوفاس مامه‌له له‌گه‌ل ره‌فتاره نادرسته‌کان بکریت

۱. ده‌گریت پاداشتی منداله‌که بکریت دوا‌ی ته‌وا‌بوونی هه‌ر کاریک که به‌باشی وه‌لامی دابیته‌وه.
۲. کاتیک منداله‌که فیرده‌کهن ده‌توانین هاندره سه‌ره‌تابیه‌کان زیاد بکهن. له بری خواردن، ده‌یوانین پاداشتی کومه‌لایه‌تی زتاد بکهن وه‌ک له ئامیزگرتن، ماچکردن تا کوتایی.
۳. هه‌رکاریک منداله‌که توانایه‌ک فیربوو ده‌توانین گشتاندنی بو بکهن بویه به‌م شیویه پاداشت ده‌بیت به پاداشتیکی ناوه‌کی.
۴. هه‌رکات هه‌له‌ی کرد ده‌گریت سزا بدریت نهو‌ش ره‌نگه به راگرنی پاداشته‌کان بئیت.

نه‌م بیرو‌کویه له‌سه‌ر کومه‌لایک مندالی ئوتیزم بلاوکرایه‌وه به‌لام زور خاو بوو بویه کومه‌لایک گورانکاری تیدا نه‌جامدرا که بریتی بوو له‌م خالانه‌ی خواره‌وه:

۱. زیادکردنی کاتی کارکردن بو ۵۰ کاترمیر له هه‌فته‌یه‌که‌دا.
۲. ده‌بیت نهو منداله ریژه‌ی زیره‌کی له ۵۰-۶۰ بئیت.
۳. راهینانی مندال ۱-۵ سال.
۴. راهینانی مندال له ناو خیزان و به‌شداریکردنی خیزان له راهینانی مندالی ئوتیزم‌دا.
۵. دانانی به‌رنامه‌یه‌کی په‌رو‌م‌ده‌ی که له سوک‌کوه بو قورس ده‌ست پبیکات.

چون فیرده‌کرین و چی ده‌کریت؟

له ریگه‌ی هه‌ولدان و دووبارمه‌کردنه‌وه منداله‌که فیرده‌بئیت.

پنیاں دھوتریت که کاریک ئه‌نجام بدن، بۆ نمونه ده‌ست له شتیکی دیار یکر او بدن، یاخود سهیری بهرانبهر بکهن، تا دوایی ئه‌گهر بیت و به‌باشی ئه‌و کارانه که به منداله‌که ئه‌نجامدراوه به باشی ئه‌نجامی دابیت و وه‌لامی دابینه‌وه ئه‌وه پاداشت ده‌کریت گهر وه‌لامدانه‌وه که ناراست بیت و پشتگویی ده‌خزیت و هه‌ولی له‌گه‌ل ده‌دریته‌وه و هاندهریت تا ره‌فتار که چاک بکاته‌وه. منداله‌که ئه‌وکاته‌ی که وه‌لامی پرسیاریکی دروست ده‌داته‌وه پاداشت ده‌کریت بۆ زیاتر هاندان و به‌رده‌وامی له‌سه‌ر ئه‌نجامدانی که پنده‌وتریت، به‌نامه‌که ته‌نزا که مکر دنه‌وه‌ی ره‌فتاری نیگه‌تیف له‌گه‌ل زیادکردنی ئه‌گهره‌کانی فی‌ربوون و راهینانه بۆ کارامه‌یی جیاواز.

ئه‌و ته‌کنیکانه‌ی که له‌ میانه‌ی به‌کاره‌ینانی شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری جیه‌جیکردن دۆزراونه‌ته‌وه

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌رکه‌کان

ئهمه‌ پرۆسه‌ی دابه‌شکردنی پیکهاته‌کانی ئه‌رکه‌که‌یه‌ بۆ چه‌ند به‌شیک، بۆ ئه‌وه‌ی فیکردنه‌که گونجاو بیت، ئهمه‌ش له‌ ریگای به‌کاره‌ینانی زنجیره‌یی ده‌بیت، جا ئه‌و زنجیره‌ییه‌ پیشینه‌یی بیت یان پیچه‌وانه‌ بیت.

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌رکه‌کان له‌ ریکاری ره‌فتاری و دهره‌وه‌ی شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری ریکراوه‌ ناچیکرمان به‌کارده‌هینریت. زۆر جاریش هه‌نگاوه‌کانی ره‌فتار له‌ میانه‌ی شیکردنه‌وه‌ی ئه‌رکه‌کان دهره‌که‌وت.

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌رکه‌کان له‌ ریکاری ره‌فتاری و دهره‌وه‌ی شیکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری ریکراوه‌ ناچیکرمان به‌کارده‌هینریت. زهر جاریش هه‌نگاوه‌کانی ره‌فتار له‌ میانه‌ی شیکردنه‌وه‌ی ئه‌رکه‌کان دهره‌که‌وت.

بیرگن شیکردنه‌وه‌ی ئه‌رکه‌کانی بۆ په‌یوه‌ندی راویژکاری ره‌فتاری به‌کاره‌یناوه. دواتر توماس کراتو چوئیل پرۆگرامیکی راهینانی له‌سه‌ر رینماییه‌کانی بیرگن بونیادناوه. ریگایه‌کی هاوشیوه بۆ پیشخستی راهینانه‌کان بۆ شاره‌زایی ورد بۆ راویژکاره‌کان به‌کارهاتوه. دواتر ئای قه‌ی ئهمه‌ی به‌ قوناغی ره‌فتاری ناو برد. ئه‌و قوناغش زۆر به‌رهمه‌ینه، ئه‌و ریگایه‌ش بۆ راهینانی راویژکاران له‌ سالانی چه‌فتاکانه‌وه تا نه‌وه‌ده‌کان به‌کارهاتوه. هه‌روه‌ها شیکردنه‌وه‌ی ئه‌رکه‌کان له‌ دیار یکردنی شاره‌زایی پیویست بۆ پیشه‌یه‌کی دیار یکر او به‌کارده‌هینریت. له‌ بواری په‌روهرده‌شدا ئینجلمان له‌ سالێ ۱۹۶۸ شیکردنه‌وه‌ی ئه‌رکه‌کانی وه‌ک به‌ شیک له‌ ریگا پیویستیه‌کانی نه‌خشه‌دانانی ریازی خویندنی راسته‌وخۆ دانا.

زنجیره‌یی

دابه‌شکردنی فیکردنی کارامه‌یه‌که‌ بۆ چه‌ند یه‌که‌یه‌کی بچووک، بۆ ئه‌وه‌ی فیکردنه‌که ئاسان بیت، بۆ نمونه ئه‌گهر بمانه‌وت بیت مندالیک فیری شوشتنی ددانه‌کانی بکه‌ین، ئه‌وا سه‌ره‌تا ده‌بیت فیری ئه‌وه‌ی بکه‌ین چون مه‌عجونی ددانه‌که ده‌کاته‌وه و دواتر چون مه‌عجونه‌که ده‌گوشی، بۆ ئه‌وه‌ی مه‌عجونه‌که دهریت، گه‌نگاوه‌کانی دیکه‌ یه‌ک له‌ دوای یه‌ک.... تا به‌تواوه‌تی فیری پاککردنه‌وه‌ی ددانه‌کانی ده‌بیت.

دهشتوانریت شیکردنهوهی زنجیرهیی بو ئهوه رهفتاره نهخوازر اوانه بکهین، تا ریگری له دهرکهوتنیان بکهین، ئهوه شیوازهی شیکردنهوهی زنجیرهیی به شیویهکی فراوان بهکار دیت به تاییهتی بو توشبووانی پهشیوی رهفتاری.

*زنجیرهیی گهرا نهوه یان له دواوه: لهم شیوازه دا مندال یهکه مچار دوا ههنگاو فیردهکریت، دواتر ههنگاوی بهر له کوتایی... ئهوه شیوازه زیاتر فیرکردنی بو فیرکردنی زمان بهکار دیت. به تاییهتی له خویندنی سرودهکاندا، چونکه مندال زور جار دوایین وشهی دیرهکانی سرودهکهی له بیر دهمنیت.

*زنجیرهیی بهراییی یان له پیشهوه: لهوه شیوازه دا ههنگاو بهر اییهکان فیردهکرین، له بهروایی بو کوتایی. واته کومپیوتهر که دهکاتهوه و دواتر فایلی یاری، ئینجا دهست دهکات به یاری کردن.

تیگه یاندن

ئهوه نمونهیکی هاوکاری و تهدهخولکردنه بو ئهوهی مندالهکه رهفتاریک نهجام بدات. جیاوازی بوچوون له باره ی بهکار هینانی جورهکانی تیگه یاندن ههیه، کامیان باشتره یان کامیان دهیی پیشتر بهر بهره هاوکاری و تهدهخولکردنه کهم بکریتهوه. ئهههش له ریگای فیرکردنی رهفتاریکی نو دهبیت، سه رهتا به چری بهکار دیت، بهلام دواتر بهر بهره کهم دهکریتهوه، تا مندالهکه به تهواوتی تیدهگات. هه ندیک جار تیگه یاندن به پیچهوانهوه بهکار دیت، له کهمهوه بو زور، دواتریش کهمهدهکریتهوه بو ئهوهی قوتابیهکه له سه رهفتاره که رابیت و هه موو کاتیک پشت به هاندان و هاوکاری و تیگه یاندن نه به سنیت.

جورهکانی تیگه یاندن

۱: تیگه یاندنی زاره کهی: بهکار هینانی وشه بو ئاماژه مکردن به وه لامدانهوهی خوازاو.

۲: تیگه یاندنی بینراو: وینه یان نمونهیکی دیکه ی بینراوه

۳: پیگه یاندن به ئاماژه: بهکار هینانی ئاماژه جهسته ییهکان بو وه لامدانهوهی خوازاو.

۵: تیگه یاندنی نمونهی: بمونهیی وه لامدانهوهیهکی خوازاو بو قوتابی، ئهوه جور ههش بهباشی دهگونجیت که له ریگای لاسایکردنهوه فیردهین.

۶: تیگه یاندنی جهستهیی: ههلسوکهوتی جهستهیی له گهله تاکه که بو ئهوهی به وه لامدانهوهی پیویست بکهین. تیگه یاندنی جهستهیی کومه لیک ئاستی ههیه که چاکترینیان بریتیه له دهستیوهردانی (دهست له سه رهست) که مترینانیش بریتیه له لیدانی دهست به هیواشی له کاتی دهستپیکردنی جول هکه.

تیپینی/ ئهوه رووداوانه ی که هاوکاری دروستکردنی وه لامدانهوهی کهم به تیگه یاندن داده نریت.

ههشاردان

ئامانجی گشتی له ههشاردان ئهوهیه که مندالهکه رهفتاره که نهجام بدات، بی ئهوهی پیویستی به تیگه یاندن هه بیت. ئهوه کاته تیگه یاندن کهمهدهکریتهوه بو ئهوهی به تهواوی پشتی پینه به سنیت له

ئەنجامدانی ئەو رەفتارە و شارەزاییەکی که فیری بوو. بە واتایەکی بەرەبەرە کومکردنەوی نەهیشتنی هاوکاری و هاندانی مندالەکه بۆ ئەوی بۆخۆی رەفتارەکه ئەنجام بدات.

کەمکردنەوی هاندان

زۆرجار تیکەلەییەکی له نیوان هشاردان و کەمکردنەوی هاندان دروست دەبێت. هشاردان بریتییە لە نەهیشتنی هاوکاری، بەلام کەمکردنەوی هاندان و اتا درێژکردنەوی ئەو ماوە زەمەنییەکی له نیوان هاندانەکان هەیە. (واتە دواخستنت هاندانەکه).

پالێشتەییەکی بۆ ئەو قسەییە هەییە دەلێت کەمکردنەوی رێژەیی هاندان بە لەسەدا ۳۰ برێکی گونجاو. سەرەرای گرنگی کەمکردنەوی هاندان لە ریکاری بارودۆخە لە ناکاوەکان و رژیمة نمونەییەکانی ئابووری، کهچی دەبینین بابەتیکی فەرماو شکر او، بە تاییەتی لەلایەن کەسانی پروفیشنال و کەسانی ما ئامادەش.

گشتاندن

گشتاندن و اتا قوتاییەکی لەسەر ئەو رابەینریت ئەو شارەزاییەکی فیری بوو لە شوینی دیکە درێژی بکاتەو و دووبارە بکاتەو. یان واتایەکی دیکە بریتییە لە فیرکردنی ئەو قوتاییەکی که رەفتاریکی فیربوو، بزانی رەفتاریکی نزیک لە شیوەیی ئەو ئەنجام بدات، دەشکریت گشتاندنەکه لە رێگای کەسەکان و هەلوێست و کەلوپەلەکانەو ئەنجام بدریت.

بۆ نمونە ئەگەر مندالێکی کارامەیی و شارەزاییەکی لەسەر شتیکی دیاریکراو فیر بوو، لەسەر کەلوپەلێکی دیاریکراو یان لەسەر دەستی مامۆستاییەکی دیاریکراو، ئەو دەبێت فیری ئەو بێت لە شوینیکی دیکە و لەسەر دەستی کەسانی دیکە و بە کەلوپەلی دیکە دووبارە بکاتەو. واتە کاتیکی قوتاییەکی لەسەر میز فیری رەنگەکان بوو، دەبێت مامۆستاکی پیاسەییەکی بە قوتاییەکی بکات لە ناو قوتابخانە بۆ ئەو مندالەکه رەنگەکان لە مأل و شوین و قوتابخانەو و لەسەر کەلوپەلەکانی دیکە، بناسیتەو. ئەوانەیی ئەو پروسەیی ئەنجام دەدەن کاتیکی زۆریان بۆ توێژینەو لە بارەیی هۆکارەکانی گشتاندن تەرخان دەکەن.

پیکهینان

پیکهینان بریتییە لە گۆرینی بەرەبەرە رەفتاری نیستا بۆ گەیشتن بە رەفتاری خوازاو. بۆ نمونە ئەگەر قوتاییەکی بە لیدان هەلسوکهوتی لەگەڵ سەگنیک کرد، بە هۆی هاندانەو دەتوانریت رەفتاریکی دیکە بۆ پیکهینریت تا مندالەکه بە بەزاییەو مامەلە لەگەڵ سەگەکه بکات. واتە ئەو کاتە رەفتاری لیدان گۆراو بۆ رەفتاری بە بەزاییانە، بە واتایەکی دیکە "ئەو ریکارییە بۆ پیکهینان و فیرکردنی رەفتاریکی نوێ بەکار دیت، بە شیوەیی نزیککردنەو بۆ گەیشتن بە رەفتاری کوتایی، وەک خویندنەو و نوسین و لێخوڕینی ئۆتومبیل.

پروسەیی پیکهینان بریتییە لە شیکردنەوی هەمەلایەنەیی رەفتار و زانیینی بنەماکانی خۆگونجاندن، ئەمەش بەهەکارهینانی ئەو کۆششەیی که دواچار لە وانەکهدا بۆ لاساییکردنەو بەکارهاتوو.

نمونه‌یەکی بە فیدیۆ

جوړيکه له ريښاکاني وانهوتنهوه دهرکهوتوه کاهيگري بهسهر قوتابيانهوه ههيه، به تاييهتي لهگهل مندالان. نهویش بهکارهيناني نمونيه به فيديو (بهکارهيناني نمونهي رهفتار به کاسيهت يان سي دي بو نهوهي قوتابيهکه لاسايي بکاتهوه).

دهکريت نهوانهه له بوارکه کاردهکمن نهو شيوازه بهکاربهينن بو دروستکردني کاردانهوهي زارهکي و جو له لهلايهن مندالهکانهوه، به تاييهتي بو نهو وانه زنجيرهيهانهي دوورو دريژن.

ناستهنگهکاني بهکارهيناني پروگرامي لوفااس

چهندين ناستهنگ ههيه نماژهيان به ناستهنگهکاني بهکارهيناني شيوازي لوفااس کردوه لهوانه هاستينگ و ريمگتون له سالي ۱۹۹۳ باسي نهو ناستهنگهيان کردوه که ديته بهردم پروگرامي لوفااس له شيکردنهوهي رهفتاري جيبهجيکردن و تويزينهوهي جيبهجيکردندا. نهو ناستهنگانهش بريئين له:

۱. چهکي خزمهتگوزاري و دامهزراوهکان، بهشيويهک کم و کوري له سهراوهکان و ياسا وريکخستهکان ههيه، لهوانه پهيوهندي نيوان نهنداماني گروپي کارکردن و مندالهکان.
۲. سروشتي خوديب پروگرامهکه، له رووي نهوهي پيکهاتهي رهفتار به هيواشي دهگوريت، جيگيربونتيک نييه، پروگرامهکesh لهلايهن کهسانیکهوه پهيرو دهکريت که نهو کهسانه نين پروگرامهکهمان نامادهکردوه.
۳. کيشه له تيگيشتنني بهکارهينهراني پروگرامهکه ههيه، له تهکنیککاري گوريني رهفتار و لايهنه فهلسهفیهکاني پروگرامهکه.
۴. هوکاره دهرکهکيهکحاني وهک کارلنکردني نهنداماني خيزان وکومهلگا و لايهنه سياسييهکان.

قوناغهکاني کوتايي پروگرامي لوفااس تيشک دهخاته سهرچي

۱. نهرکه نهکاديمييهکان
 ۲. ليهاووي کومهلايهتي
 ۳. فيرکردن له ريگهي چاوديريکردن
- بهکارهيناني ريگهي جياواز و خيرا بو راگهياندي کاريک به مندالهکه وادهکات که مندالهکه خيرا رهفتاري خوازاو نهنجام بدات دواي پيداني رينمايي به مندالهکه، ههنديک لهو کارهخيرايانه:
۱. له ريگهي بهکارهيناني زاراوهکان نمونه/ دهست گهيانندن به دهرموههي فلچهي دان شتن.
 ۲. خوت فلچهي دانهکه بگره.
 ۳. خيراکردني جهستهيي نهویش له ريگهي رينمايکردني دهستي کهسيک بوسهر فلچهکه.

لوفااس ويستويهتي کومهليک نامانج بهدهست بهينيت

له سالی په که مدا: که مکر دنه وهی وروژاندنه خودیبهکان و رهفتاری دوژمنکارانه. وه لامدانه وهی فرمانه زار هکیبهکان و لاسایکر دنه وه و بهکار هینانی یاری بوکه له به شیوهیهکی گونجاوو فراوان بوونی چار هسهری، که خیزانهکش به شداری تیدا بکن.

له سالی دووهدا: جهختکر دنه وه له سهر گوزارشته زار هکیبهکان و پروته لهکان و یاریکردن له گهله کسانانی نزیک و فراوان بوونی مهودای چار هسهرکردن، که له ناو قوتابخانهش نه انجام بدریت.

له سالی سنیهم: جهختکر دنه وه له سهر دهر پرینه سوژدار بیهکان و کارامه بیهکانی بهر له نه کادیمی بوون (خویندنه وهی کتیبی بیرکاری) فیر بوون له میانه ی تیبینی وه.

ئهو ئامانجان له میانه ی نهجامدانی و ورکشوپیک به دهست دیت که هممو چالاوانانی بواری ئوتیزم به باوانیشه وه تیدا ناماده دهن. ئهو که سانهش که له سهر ئهو پروگرامه کار دهکن، به لایه نی که مه وه ههفته ی جار یک به به کتر بگن، بو ئه وهی هئچ نه بیت به تهکنیکهکانی خویندا بچنه وه که به کاریده هینن، ئه مهش فرمانیکی ئیجبار بیه بو دهر باز بوون له دیار دهیه ی که به لادانی پیوارهکان ناسراوه ئهو دیدارانهش پالنهر و چاودیری زیاد دهکن.

سهر چاوهکان

۱. کتیبی: التوحید حیر العلماء _ بهروار ۲۰۱۲ _ نویسی: هانا ئیبراهیم صندوقی _ زمانی عه ره بی.
۲. کتیبی: کتاب التوحید _ الاسباب _ الاعراض _ العلاج / نویسی: حازم خالد _ زمانی عربی _ له بلاوکرارهکانی: وکاله صحافة العربیة _ کاتی بلاوکر دنه وهی ۲۰۱۹ _ له بلاوکرارهکانی داربن النفیس للنشر و التوزیع _ زمانی عه ره بی.
۴. Raising children.net.com
۵. https://www.chemed.com
۶. کتیبی: ئوتیزم _ نویسی: رحمان علی _ چاپی ۲۰۱۹ _ سلیمانانی _ زمانی کوردی.
۷. کتیبی: پروگرامی شیکر دنه وهی رهفتاری جیبه جیکردن به شنوازی لوفاس _ ناماده کردنی: نهحمه عبدالرزاق _ وهرگیر کار: فهیسه ل خلیل _ چاپی به که م ۲۰۱۵ _ له بلاوکرارهکانی ریکخراوی هوما _ زمانی کوردی.

▪

